

Belgrad

– ett år efteråt

Belgrad i december – en grå stad med synligt söndervittrande fasader och med tydliga spår från fjolårets bombningar. Några kvarter är sönderbombade, nu under upprustning, och det visar sig att de alla legat mycket utsatta, mitt bland vanliga bostadshus. Natt efter natt fick befolkningen utstå den meningslösa terror som bombningarna kom att utgöra då samma kvarter bombades gång på gång.

Belgradborna bär ännu på minnen av sirenerna och sömnlösa nätter. Varje människa berättar sin historia om vissa dagar då hon drabbades av panik eller andra dagar då hon lyckades bekämpa rädslan. Men även dessa starka minnen och trauman

börjar nu att blekna i skuggan av vardagsbekymren.

Omvärldens sanktioner mot Jugoslavien har nu pågått i tio år och dess befolkning har tvingats anpassa sig till de grymma villkoren. Tillvaron är fokuserad på dagliga lösningar för överlevnad. Det är en hård och närmast surrealistisk värld vi möter i den bombade staden nu när landets infrastruktur skadats och ekonomin körts i botten. En situation som sätter djupa sår i varje invånare.

Priserna har gått upp, lönerna och pensionerna minskat. En genomsnittslön låg i vintras på ca 400 kronor. Matpriserna ligger normalt på en fjärdedel till hälften av de svenska, men är många gånger högre på den svarta marknaden. Och den svarta marknaden blommar.

Stånd med skrålande musik, det allra senaste från väst, är uppradade längs med Furst Mihajlos gata. Piratkopiorna säljs för 25-30 kronor. Trots skavande plånböcker säljs skivorna, liksom de senaste moderiktiga kläderna, till en ung publik med ett enormt sug efter väst. För en gång i tiden hade jugoslaverna råd, till och med att resa till väst. I dag kan de inte ens resa till grannländerna.

Valutförsäljarna står uppradade och ger sig tillkänna med sitt monotona mantraliknande: "Valuta, valuta...". 20 dinarer för 1 D-mark. I går var det 18, i morgon kanske 22... Och banken mitt emot ger sex dinarer. Banken som ingen går till.

I folkvimlet i stadens centrum finns en tydlig mångfald, en uppsjö av olika människotyper, som alla hör hemma i sin egen lilla värld. Inne på ett kommunkontor ser jag en uppriven kvinna från Kosovo, ett offer för UCK:s utrensning av serberna som pågått i intensiv skala sedan KFOR tog på sig att övervaka området. Oroligt visar hon upp sin legitimation och frågar hur hon ska gå till väga för att få socialhjälp. Hon ser ut att vara i fyrtioårsåldern, men legitimationen avslöjar hennes rätta ålder – 28 år. Gatan är också full av vanliga människor som tycks ha obegränsat med fritid, de flesta är nämligen arbetslösa. Andra ansikten som flimrar förbi för direkt tankarna till gangsterfilmer, om killen som tröttnade på ett liv i misär eller killen från landet som åkte till storstaden för att tjäna snabba pengar. Medlemmarna av den nya framväxande överklassen uppträder burdust och vill gärna visa att de har råd. Allt går att köpa för pengar, kanske den kraftigt sminkade och uppklädda tjejen som slår sig ned vid bordet bredvid.

I sanktionstider frodas kriminaliteten och prostitution är vardagsmat.

Jag träffade Natasha i en liten tvårummare, där hon bor tillsammans med sin man, sina två barn samt svärföräldrar. Lägenheten äger de och betalar endast en lägre avgift. Räkningarna och maten måste däremot betalas. Det är i själva verket trångboddheten som gör att det över huvud taget går runt. Knappt. Man får hushålla, äta kåldolmar varje dag, byta några varor med grannen, odla lite på balkongen eller i trädgården. Jag ryser vid tanken på de kemikalier som i samband med bombningarna av industrierna i Pancevo deponerades på marken, överallt utanför... ”Till nästa jul kan vi göda en liten gris på balkongen”, skojar man. Humor tycks vara den enda trösten i landet som är nära kollaps.

Natasha är sjuksköterska och jobbar på Belgrads största barnsjukhus, där hon tjänar mindre än 300 kronor i månaden. Hennes man ligger närmare genomsnittslönen på 400 kronor. För tillfället är hon barnledig. Lilla Iva är en glad flicka på sex månader, som vid det här laget lär ha vant sig av med sirenljudet från flyglarmet som ljud dagligen strax innan hon kom till världen.

Natasha berättar om den svåra tiden i mitten på 90-talet då man tog emot mängder av undernärda bosniska barn, och sårade... Då rådde brist på material på sjukhusen, i dag finns en del, bara man är beredd att betala. Som för de dyra ögondroppar som Iva måste ha efter en ögoninfektion. När man går till sjukhuset måste man ha med sig egna sprutor och till tandläkaren tar man med sig egeninköpt amalgam.

På dagarna har Natasha fullt upp med Iva, men samtidigt läser hon läxor med åttaårige sonen Dejan. Hon vill leda in honom på rätt spår och lär ut vikten av bra utbildning. Risker är stor att barnen annars grips av den rådande apatin i samhället.

Bra utbildning har förlorat sitt värde i dagens Jugoslavien. Akademiker, till och med professorer, lämnar sitt arbete för arbete på exempelvis något av Belgrads många kasinon.

De riktiga pengarna tjänas inom den laglösa sektorn. Och fullt laglydig är egentligen ingen. Alla ger sitt lilla ofrivilliga bidrag till den snurrande maffiaapparaten, vars tentakler tränger in i alla hem, liksom i varje företag och myndighet. Den är en del av politiken. Och vardagslivet. Den svarta marknaden.

Natasha klär på sig extra varmt och tar sin väska på väg till bensinmacken. Hon har hört att det i dag finns bensin och gör sig i ordning inför ännu en tre timmars lång väntan bland stelfrusna och irriterade människor. Bensinkupongerna förvarar hon noggrant. Men, det är klart, det går också att köpa bensin på gatan, för sju, i stället för tre kronor litern. Med risk att den är något utspädd med vatten.

Natasha pratar om framtiden och förlorar sig i en intensiv utläggning om sina ombyggnadsplaner av lägenheten. Dejan kommer snart att behöva ett eget rum. De ska då bygga en skiljevägg så att han kan få ett eget rum – på tre kvadratmeter. I köket har de en fuktskada, som liksom en magnet drar till sig min blick. Natasha säger att de inte har de 5 000 kronor som

behövs för att åtgärda den just nu, men givetvis ingår det också i framtidsplanerna.

Natasha drömmer om att svärföräldrarna ska kunna flytta tillbaka till Bosnien, där de har sina rötter. I årtal hade de sparat för att där bygga sitt drömhäus. Huset är nu byggt, men nerbränt.

Hon bjuder på kaffe och blir väldigt ledsen då jag frågar efter te. Te har hon, men det har hon odlat utanför huset, i trädgården, och det vill hon ge varken sin son eller en besökande från Sverige. ”Regnet som föll efter branden av kemikaliefabriken och oljerefinaderierna i Pancevo var svart”, säger hon bara.

I en annan del av staden sitter Tamara och dricker rödvin tillsammans med Belgrads utarmade jetset, bestående av 80-talets överblivna överklass, akademiker, desillusionerade unga musiker och en whiskydrickande ballerina som nu ångrar sitt nej till Paris och andra anbud hon fick för 15 år sedan. Ackompanjerade av techno som dunkar ur högtalarna skrattar de bittert åt urlakningen av Jugoslaviens intellektuella, då minst 400 000 redan lämnat landet.

I april är jag återigen i Belgrad och lyckas genom ett under missa att bli träffad av en bit fasad som ramlar ner mitt i folkhavet på den långa boulevarden.

Annars tycks man vara något lättad över att den kalla vintern är över och att man inte längre är lämnad ute i kylan på grund av strömavbrott, bristfälliga värmeledningssystem och stillastående busar. Kostnaderna för el, som brukar utgöra en hel månadsmedlön, blir också lägre. Likaså blir transporten till arbetet lättare att uthärda i vårvärmen än tiogradig vinter-

kyla då man sedvanligt tvingas vänta på spårvagnen i en timme eller går till fots över den långa bron.

I vårgrönskan på Kalemegdan, den vackra medeltida fästningen som ligger över staden, promenerar nu något mindre tyngda-Belgradbor utan att fästa någon större uppmärksamhet vid en hemlös familjs tvätt som fladdrar i vårvinden. Flyktingar, liksom andra socialt utslagna finns överallt. I andra änden av Kalemegdan passerar jag ett en gång ståtligt begravningskapell av en forntida förmögen man. Där har någon flyttat in, bäddat i den forntida graven och fått bostad med egen ingång.

En månadsmedlön ligger nu på bara drygt 300 kronor. För en D-mark får man nu 23 dinarer och devalveringen fortskrider stadigt.

Med våren börjar en del grönsaker komma, men den fattiga befolkningen i dagens Jugoslavien kan inte köpa de dyra paprikorna för 30 kronor kilot.

Nära busshållplatsen i centrum slingrar sig varje morgon en lång kö utanför ett bageri. I samma kvarter finns ett annat, men där kostar brödet en och femtio i stället för en krona. Belgradborna köar för att spara in 50 öre.

Jag undrar om bröd är det enda de lever av. •

